

สำรวจปรัชญากฎหมายกับสังคมวิทยาเพื่อคลี่คลายปมสัมพันธ์ระหว่าง  
บุคคลกับ กฎหมาย<sup>1</sup>

Explore the philosophy of law and sociology to unravel the relationship  
between individuals and the law.

ทศพล ทรศนพรรณ<sup>A</sup>, ภาสกร ญีนาง<sup>B</sup>  
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่<sup>A B</sup>

Tossapon Tassanapan<sup>A</sup>, Passakorn Yeenang<sup>B</sup>  
Faculty of Law, Chiang Mai University<sup>A B</sup>

Corresponding E-mail: tossapon.t@cmu.ac.th

Received: May 24, 2024; Revised: September 4, 2024; Accepted: September 9, 2024

**บทคัดย่อ**

ปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกี่ยวกับกฎหมายและความยุติธรรมที่ดำรงอยู่ในสังคมไทย สะท้อนให้เห็นความจำเป็นในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำของมนุษย์กับเงื่อนไขทางสังคมที่แวดล้อมอยู่ เพื่อวิเคราะห์ว่าสาเหตุของปัญหานั้นเป็นเรื่องราวเฉพาะเหตุการณ์ที่เกิดจากความชั่วร้ายของมนุษย์รายคน หรือเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากเงื่อนไขทางสังคมอันทำให้เกิดปัญหา ดังกล่าวซ้ำแล้วซ้ำเล่า เมื่อสำรวจย้อนไปในประวัติศาสตร์ความคิดทางสังคมวิทยา จะพบปรัชญา กฎหมายที่นักคิดคนสำคัญในสำนักต่างๆ ได้แสวงหาแนวทางวิเคราะห์ปัญหาอย่างเป็นระบบใน ลักษณะบทนิยามและบทวิเคราะห์เกี่ยวกับ โครงสร้างรัฐและกฎหมาย การปรับเปลี่ยนการกระทำของมนุษย์โดยการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคม หรือในทางกลับกันการผลักดันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็เกิดจากเครือข่ายทางสังคมของมนุษย์ที่ร่วมกันเสนอโครงการปฏิวัติหรือปฏิรูปสังคม โดย

---

<sup>1</sup> บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง “กฎหมายกับสังคมวิทยา” ภายใต้กลุ่มศึกษาวิจัยด้านกฎหมายกับสังคม ซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนพัฒนากลุ่มวิจัย ศูนย์วิจัย ศูนย์ความเป็นเลิศ จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประจำปีงบประมาณ 2566

เมื่อกฎหมายดั่งขึ้น เสียงป็นก็เงียบลง?

มุ่งเป้าไปที่กฎหมายอันเป็นโครงสร้างของรัฐ และยังใช้กฎหมายเป็นวิธีการในการขับเคลื่อนสังคมให้ก้าวไปตามเส้นทางที่ออกแบบกฎหมายไว้เป็นโครงสร้างทางสังคมอีกด้วย

**คำสำคัญ:** สังคมวิทยา, ปรัชญากฎหมาย, โครงสร้างสังคม, ตัวกระทำ

### **Abstract**

The social phenomenon relating law and injustice in Thailand reflects the need to connect the relationship between human actions and surrounding social conditions. It is necessary to analyze whether the cause of the problem is a specific event caused by the evil of an individual human being or a result of social conditions that cause such problems repeatedly. When surveying the history of sociological thought, one will find legal philosophy in which prominent thinkers from various schools have sought ways to analyze problems systematically through definitions and analyses. The state and legal structure modify human actions by altering social structures. Conversely, the push for social change comes from social networks of humans who come together to propose revolutionary or social reform projects. They not only aim at the law as the structure of the state but also use the law as a means of driving society forward along the path in which law was designed to be a social structure.

**Keywords:** Sociology, Legal Philosophy, Social Structure, Actor

“ในบ้านเมืองนั้น มีทั้งคนดีและคนไม่ดี ไม่มีใครจะทำให้ทุกคนเป็นคนดีได้ทั้งหมด การทำให้บ้านเมืองมีความปรกติสุขเรียบร้อย จึงมิใช่การทำให้ทุกคนเป็นคนดี หากแต่อยู่ที่การส่งเสริมคนดี ให้คนดีได้ปกครองบ้านเมือง และควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจ ไม่ให้ก่อความเดือดร้อนวุ่นวายได้”<sup>2</sup>

เมื่อเกิดปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกี่ยวกับอาชญากรรมหรือความเป็นธรรมทางสังคมที่สะท้อนให้เห็นความยุติธรรมที่ดำรงอยู่ในสังคมไทย ประชาชนทั่วไปหรือบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมมักวิเคราะห์ว่าสาเหตุของปัญหานั้น เป็นเรื่องราวเฉพาะเหตุการณ์ที่เกิดจากความชั่วร้ายของมนุษย์รายคน หาใช่เรื่องที่เกิดจากเงื่อนไขทางสังคมที่ทำให้เกิดปัญหาดังกล่าวซ้ำแล้วซ้ำเล่าแล้วเมื่อต้องแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหายังเป็นระบบในลักษณะปฏิรูปหรือเปลี่ยนแปลงโครงสร้างรัฐและระบอบกฎหมายก็จะไม่ได้รับการยอมรับ เนื่องจากมีผลการวิเคราะห์ว่า “กฎหมายดีแล้วแต่คนไม่ดี” จึงไม่จำเป็นต้องยกเลิกเพิกถอนแก้ไขกฎหมายอันเป็นโครงสร้างของรัฐแค่เพียงทำให้คนในระบบกฎหมายหรือคนในสังคมเป็นคนดี ปัญหาจะไม่เกิดขึ้นอีกหรือหายไปได้เอง หากต้องปรับเปลี่ยนโครงสร้างของสังคมที่อยู่ในรูปกฎหมายไม่

บทความวิจัยนี้จะพากลับไปสำรวจปรัชญาทางกฎหมายและสังคมวิทยาจากอดีตสู่ยุคใกล้ ปัจจุบันว่าปรัชญาความคิดตะวันตกอันเป็นรากฐานกฎหมายสมัยใหม่ที่ไทยนำมาใช้สร้างนิติรัฐไทยอยู่นี้ ได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง “การกระทำของมนุษย์” กับ “โครงสร้างของสังคม” ไว้อย่างไรบ้าง มีพัฒนาการไปอย่างไร โดยสำรวจผ่านปรัชญาทางสังคมวิทยาและรัฐศาสตร์ที่กล่าวถึงกฎหมายผ่านยุคสมัยและสำนักคิดสำคัญ นับแต่ยุค กรีก-โรมัน สู่ยุคกำเนิดสังคมวิทยาสำนักรคลาสสิก ที่ต่อมามีการวิพากษ์โดยสำนักมาร์กซิสม์และนีโอมาร์กซิสม์ หลังจากนั้นจะวิเคราะห์กฎหมายด้วยสำนักปรากฏการณ์วิทยา สำนักปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ และโครงสร้าง-หน้าที่นิยม แล้ววิพากษ์ถอดรื้อโดยสำนักหลังโครงสร้างนิยม ก่อนที่จะคลี่คลายข้อถกเถียงทางทฤษฎีด้วย

---

<sup>2</sup> พระบรมราชาบาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในพิธีเปิดงานชุมนุมลูกเสือแห่งชาติ ครั้งที่ 6 ณ ค่ายลูกเสือวชิราวุธ อำเภอสรรพยา จังหวัดชลบุรี วันที่ 11 ธันวาคม 2512

ข้อเสนอคลี่คลายทางทฤษฎีเกี่ยวกับการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลโดย แอนโทนี กิดเดนส์

## 1. ปราชญ์อารยธรรมกรีก-โรมัน: จุดเริ่มต้นความคิดเกี่ยวกับรัฐ กฎหมายและการปกครอง

ปฏิเสธมิได้ว่าหากศึกษาปรัชญาหรือประวัติศาสตร์กฎหมายหรือรัฐศาสตร์ในไทย นักคิดและอารยธรรมสำคัญที่ถูกกล่าวถึงเสมอก็คือ อารยธรรมกรีก-โรมัน ในฐานะบ่อเกิดความคิดทางกฎหมายและรัฐ โดยเฉพาแก่นักคิดสำคัญ 2 คนที่ปรากฏอยู่ในงานภาษาไทยอย่างแพร่หลายนั่นคือเพลโต และซิเซโร จึงควรย้อนไปพิจารณาข้อเสนอนักคิดสำคัญสองคนนี้ในฐานะจุดเริ่มต้นความคิดที่มีอิทธิพลต่ออันักกฎหมายไทย

เพลโต ชี้ให้เห็นจุดกำเนิดของสังคมว่า<sup>3</sup> มนุษย์ต่างคนต่างอยู่แต่เพื่อให้ตนเองพ้นภัยอันตรายต่างๆ ที่ไม่คาดคิด มนุษย์จึงต้องอยู่ร่วมกันเป็นเมือง แสวงหาพื้นที่ที่เหมาะสมอยู่ร่วมกัน พื้นที่ดังกล่าวจะต้องเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์และปลอดภัย ซึ่งในงาน Laws เพลโตต่อยอดมาจาก Republic และ Statesman สะท้อนทัศนะต่อการปกครองบ้านเมืองและกฎหมายที่เปลี่ยนจากความเชื่อมั่นในการปกครองแบบอภิชนธิปไตย ซึ่งให้อำนาจสูงสุดอยู่ที่พระมหากษัตริย์ ผู้มีคุณธรรมศีลธรรมจรรยา เรียกว่า “ราชานักปราชญ์” (philosopher king)<sup>4</sup> ในรัฐที่ผู้ปกครองเป็นราชานักปราชญ์ นักบวชคือผู้มีจิตใจเข้มแข็ง คนทั่วไปทำมาหากิน กรณีนี้ถือเป็น “อุดมรัฐ” (Utopia) ที่เปี่ยมด้วยความยุติธรรมในสังคม<sup>5</sup> แต่เพลโตก็ตระหนักว่า<sup>6</sup> ถ้าพระมหากษัตริย์ไม่มีคุณธรรมยอมสร้างคามทุกข์ยากและความเดือดร้อนให้กับประชาชนผู้อยู่ใต้อำนาจปกครอง กลายเป็นรัฐแบบทรราชย์ (Tyrant)<sup>7</sup> ขณะเดียวกัน ในระบอบประชาธิปไตยหากให้สิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนมาก

<sup>3</sup> สุภางค์ จันทวานิช, *ทฤษฎีสังคมวิทยา*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551): 9.

<sup>4</sup> Jeremiah H. Russell, “When Philosophers Rule: The Platonic Academy and Statesmanship,” *History of Political Thought* 33, no. 2 (2012): 209–210.

<sup>5</sup> Donald R. Morrison, “The Utopian Character of Plato’s Ideal City,” in *The Cambridge Companion to Plato’s Republic*, edited by G. R. F. Ferrari (Cambridge: Cambridge University Press, 2007), 232–255.

<sup>6</sup> พระราชวรมณี (ประยูร ธมมจิตโต), *ปรัชญากรีก: บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก*, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม, 2544), 191.

<sup>7</sup> เรื่องเดียวกัน.

จนไร้ขอบเขต ประชาชนอาจใช้สิทธิเสรีภาพหรือกระทำการใดๆ ที่สร้างความเสียหายแก่สังคมหรือไม่เหมาะสม<sup>8</sup> ดังนั้น ใน Laws เพลโตจึงเสนอทางสายกลางโดยนำระบอบการปกครองภายใต้กฎหมายหรือนิติรัฐ (legal state)<sup>9</sup> ณ จุดนี้ เพลโตนำกฎหมายมาเป็นตัวนำในการปกครองรัฐ ประชาชนทุกคนต้องเคารพและไม่กระทำการละเมิดต่อกฎหมายของรัฐ<sup>10</sup>

เพลโตเขียนเรื่อง Laws สำหรับสังคมกรีก ก่อนงานของซีโรกว่า 600 ปี แต่ความสัมพันธ์ระหว่างคนสองคนนี้ปรากฏในเอกสารแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลทางความคิดที่ซีโรรับอิทธิพลงาน Laws มาเขียนงานชิ้นที่สองคือ De Legibus ของตัวเอง โดยงานของซีโรต่างพูดเรื่องธรรมชาติของกฎหมายและความสัมพันธ์ต่อความยุติธรรมและศีลธรรม ผ่านการนำเสนอแบบคนพูดคุยถกกัน<sup>11</sup>

ซีโร นักปราชญ์ นักนิติศาสตร์และรัฐบุรุษของโรมันผู้ต้องโทษประหารชีวิตเนื่องจากแสดงสุนทรพจน์ต่อต้านผู้มีอำนาจทางการเมือง<sup>12</sup> ซึ่งมีผลงานชิ้นสำคัญ 3 เล่ม คือ De Republica (สาธารณรัฐ), De Legibus (กฎหมาย) และ De Officiis (ตำแหน่งหน้าที่) มีมุมมองต่อการเกิดขึ้นและลักษณะของสังคมโดยเทียบเคียงว่า รัฐคือสมบัติของประชาชนเพราะรัฐคือการอยู่ร่วมกันของบุคคลเป็นกลุ่มและสร้างสังคมขึ้นมาโดยที่มีจุดประสงค์ร่วมกันว่าจะสร้างชีวิตที่ดีกว่าร่วมกัน รัฐและสังคมที่ดีจึงมีรากฐานที่ว่าทุกคนมีความสัมพันธ์และมีภาระต่อกันและกัน โดยมีเงื่อนไขในการอยู่ร่วมกัน คือ ทุกคนต้องเคารพสิทธิ เสรีภาพและกฎเกณฑ์ของความยุติธรรมระหว่างกัน จึงให้ความสำคัญกับสังคมของพลเมืองว่าเป็นสังคมที่ดี (good society)<sup>13</sup> อันเป็นหลักประกันถึงความมีสันติและมีระเบียบทางสังคมของประชาชน สังคมพลเมืองเป็นพื้นที่ปริณทลที่พลเมืองมาใช้ชีวิตร่วมกันอย่างมีระเบียบแบบแผนในการดำเนินชีวิต ประชาสังคมตามนัยของซีโรก็คือ สังคมที่ดีของพลเมือง ส่วน “กฎหมายที่แท้จริง คือเหตุผลที่ถูกต้องสอดคล้องกับธรรมชาติแผ่ซ่านไปในทุกสิ่งทุกอย่าง สม่าเสมอเป็นนิรันดร...” (True law is the right reason, harmonious with, diffuses

<sup>8</sup> เรื่องเดียวกัน.

<sup>9</sup> จรัญ โฆษณานันท์, *นิติปรัชญา*, (กรุงเทพฯ : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2544): 129.

<sup>10</sup> พระราชวรมณี (ประยูร ธมมจิตโต), *ปรัชญากรีก : บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก*, 186.

<sup>11</sup> Cicero, Marcus Tullius, *On the Laws*, Translated by David Fott. Ithaca, (New York: Cornell University Press. 2014).

<sup>12</sup> กรณินการ์ เล็กบุญญาสิน, *โลกกาลาลึกลับ : ประวัติศาสตร์โบราณของกรีซ-โรม เฮลลาส-เฮลเลนิสติก, สาธารณรัฐ-จักรวรรดิโรมัน*, (เชียงใหม่ : ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2548), 169.

<sup>13</sup> Michael Edwards, *Civil Society* (Cambridge, England: Polity Press, 2004), 6.

เมื่อกฎหมายดั่งขึ้น เสียงปืนก็เงียบลง?

among all, constant eternal...) เน้นถึงหลักของความถูกต้องที่สอดคล้องกับกฎของธรรมชาติ กฎนั้นจะเป็นกฎที่ใช้ได้ตลอดไปและจะเป็นจริงอยู่เช่นนั้น<sup>14</sup> ภายใต้หลักกฎหมายนี้ทุกคนต้องเสมอภาคกัน แม้จะไม่เสมอภาคกันในทางทรัพย์สินหรือการศึกษา แต่เป็นความเสมอภาคกันในการใช้เหตุผล แนวคิดดังกล่าวก่อให้เกิดหลักการว่าด้วย “กฎเกณฑ์ที่อยู่เหนือกว่ากฎหมาย” (The higher-law)<sup>15</sup> สะท้อนว่าผู้ปกครองต้องเคารพกฎแห่งธรรมชาตินี้

สำนักนี้จะมีอุดมคติทางสังคม รัฐ ผู้ปกครองและพลเมืองที่ดี กฎหมายจะขัดกับกฎเกณฑ์ดังกล่าวนี้มิได้ และพัฒนาเป็นระบบและกลไกการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายและเป็นหลักประกันถึงสันติสุขและความสงบเรียบร้อยหรือความมีระเบียบทางสังคมแต่ยังไม่กล่าวถึงบทบาทของประชาชนในฐานะบ่อเกิดผู้สร้างกฎหมาย ผู้ปกครองมีอำนาจสถาปนากฎหมายโดยตรง

## 2. สำนักคลาสสิก: จุดเริ่มต้นบทวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างสังคมกับมนุษย์

เมื่อพูดถึงสังคมวิทยาจุดเริ่มต้นศาสตร์นี้เริ่มขึ้นในประวัติศาสตร์ความคิดของกลุ่มคนที่มีอิทธิพลและส่งผลต่อการทำความเข้าใจกฎหมายผ่านนักคิดสำนักคลาสสิกหลายท่าน โดยนักคิดที่มักถูกกล่าวถึง คือ กองต์, เอมิล เดิร์คไคม์ และ แมกซ์ เวเบอร์ โดยข้อความคิดที่ถูกลำเสนอของแต่ละคนในช่วงเวลาไล่เลี่ยกันต่างส่งผลต่อพัฒนาการในช่วงถือกำเนิดสังคมวิทยายุคคลาสสิก

การถือกำเนิดของสังคมวิทยาสมัยใหม่แสดงผ่านความคิดเรื่อง ระบบกฎหมาย ในสายตาของกองต์ ว่าเป็นกลไกอย่างหนึ่งที่ทำงานในระบบสังคมภายใต้กฎว่าด้วยเรื่องการกระทำและการโต้ตอบ (Laws of action and reaction)<sup>16</sup> เริ่มตั้งแต่กฎหมายที่คอยสร้างกฎระเบียบแก่สังคมเพื่อให้เกิดความกลมกลืนและก้าวหน้า กฎหมายและระเบียบสังคมจึงเหมือนกับเครื่องจักรที่คอยย่นำพาสังคมเคลื่อนไปข้างหน้า อีกทั้ง กองต์ อธิบายว่าสังคมเหมือนชีวอินทรีย์ (ร่างกาย) ซึ่งแต่ละระดับทำงานประสานสัมพันธ์กันและกัน ประกอบด้วยครอบครัว (ธาตุ) ประกอบกันเป็นชนชั้น (เนื้อเยื่อ) และบ้านเมือง (อวัยวะ) กฎหมายจะเป็นส่วนที่ช่วยจัดระเบียบทางสังคม เชื่อมโยงมนุษย์ใน

<sup>14</sup> สมยศ เชื้อไทย, *นิติปรัชญา = Philosophy of Law* (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2536), 81.

<sup>15</sup> ปรีดี เกษมทรัพย์, *นิติปรัชญา* (กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), 126.

<sup>16</sup> สุภางค์ จันทวานิช, *ทฤษฎีสังคมวิทยา* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), 32–34.

สังคมเข้าด้วยกัน กำหนดความสัมพันธ์ทางสังคมว่าใครมีหน้าที่ทำอะไร จนก่อเกิดเป็นสถาบันต่างๆ เช่น สถาบันการศึกษา ครอบครัว ศาสนา การเมือง ฯลฯ และกฎหมายนอกจากจะมีส่วนในการจัดระเบียบสังคม ยังรวมถึงแบบแผนพฤติกรรมของผู้คนในสังคมด้วย การแบ่งงานกันทำถือเป็นการจัดระเบียบสังคมเพื่อให้ผู้คนพึ่งพากันและกันได้<sup>17</sup> กฎหมายที่จะถูกยอมรับต้องปรากฏออกมาให้เห็นในรูปของเจตจำนงหรือคำสั่งของรัฐบาลอธิปัตย์ ความสมบูรณ์ของกฎหมายขึ้นอยู่กับสภาพบังคับเด็ดขาดและเชื่อว่ากฎหมายไม่จำเป็นต้องผูกติดสัมพันธ์กับความยุติธรรมหรือหลักจริยธรรมใดๆ ที่อยู่นอกเหนือไปจากความรับรู้ที่ปรากฏ<sup>18</sup>

นักสังคมวิทยาบุกเบิกอย่าง เอมีล เดิร์คไคม์ ใช้คำว่าข้อเท็จจริงทางสังคม (social facts) มาอธิบายสังคม พร้อมระบุว่า ข้อเท็จจริงทางสังคมประกอบด้วยสองส่วนหลัก ได้แก่ โครงสร้าง (structures) และส่วนที่เป็นพลัง (forces)<sup>19</sup> โดยส่วนที่เป็นโครงสร้างข้อเท็จจริงทางสังคมคือ สิ่งที่ว่าด้วยกฎหมายและองค์กรบริหารอันเป็นหน่วยงานต่างๆ ที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ดูแลโครงสร้างทางสังคมเอาไว้<sup>20</sup> โครงสร้างทางสังคมจึงมีองค์กรบริหารอยู่ภายใต้ระบบและโครงสร้างเหล่านี้ก็จำเป็นต้องมีกฎหมายมากำกับควบคุม อีกส่วนคือพลัง เนื่องจากลำพังองค์กรบริหารและกฎหมายไม่เพียงพอที่จะขับเคลื่อนสังคมได้ ทั้งสองอย่างนั้นมีไว้เพื่อค้ำจุนให้สังคมดำรงอยู่ต่อไปนี้เท่านั้น สิ่งที่จะทำให้สังคมเคลื่อนไปได้นั่นคือศาสนาและวัฒนธรรมที่มนุษย์ร่วมกันสร้างขึ้นมารับรู้ร่วมกัน<sup>21</sup> กลับกัน ภาวะไร้บรรทัดฐานทางสังคมหรือลักษณะของโครงสร้างทางสังคมที่บุคคลไม่ได้ถูกบังคับโดยบรรทัดฐานร่วมกันและปราศจากการขึ้นนำด้านศีลธรรมในการดำเนินไปสู่เป้าหมายของแต่ละคน เป็นสิ่งกฎหมายต้องเข้ามาจัดการเพราะเมื่อกฎระเบียบของสังคมพังทลายลงอิทธิพลของสังคมที่คอยควบคุมพฤติกรรมและนิสัยของบุคคลก็ไม่มีประสิทธิภาพอีกต่อไป<sup>22</sup>

---

<sup>17</sup> เรื่องเดียวกัน.

<sup>18</sup> จรัญ โฆษณานันท์, *นิติปรัชญา* (กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2544), 42-43.

<sup>19</sup> สุภากร จันทวานิช, *ทฤษฎีสังคมวิทยา* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), 37.

<sup>20</sup> เรื่องเดียวกัน.

<sup>21</sup> เรื่องเดียวกัน: 37 - 38.

<sup>22</sup> เรื่องเดียวกัน: 49 - 50.

## เมื่อกฎหมายดั่งขึ้น เสียงปิ่นก็เงยบลง?

แม็กซ์ เวเบอร์ อธิบายความสัมพันธ์ของกฎหมายกับบุคคลไว้ว่าการพิจารณาความสัมพันธ์ทางสังคมต้องเข้าใจคำว่า อำนาจ (power) และ สิทธิอำนาจ (authority)<sup>23</sup> ซึ่งเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ทางสังคมในสังคมสมัยใหม่ “อำนาจ” คือ โอกาสที่บุคคลหรือกลุ่ม สามารถมีการกระทำร่วมกันเพื่อบรรลุความตั้งใจได้แม้จะถูกต่อต้านจากบุคคลอื่น อำนาจเชื่อมโยงกับการยอมรับหรือเกียรตินิยม คนที่มีอำนาจมากก็ได้รับการยอมรับมาก บุคคลที่สามารถแสดงความต้องการของตนเองและความต้องการของตนเองอยู่เหนือความต้องการของผู้อื่นคือผู้มีอำนาจ เวเบอร์ ระบุว่า อำนาจนี้ส่วนใหญ่เป็นอำนาจทางเศรษฐกิจ แต่ทั้งนี้ยังมีอำนาจอีกแบบหนึ่งที่เวเบอร์ค้นพบคือ “สิทธิอำนาจ” ซึ่งหมายถึง สิทธิโดยชอบธรรมที่จะคาดหวังให้ผู้อื่นเต็มใจเชื่อฟังคำสั่งของตน สิทธิอำนาจมีนัยยะของกฎหมายหรือกฎระเบียบแอบแฝงอยู่ คำว่าเป็นสิทธิโดยชอบธรรมแปลว่าสังคมหรือกลุ่มยินยอมให้บุคคลได้รับอำนาจนี้ อำนาจอันชอบธรรมสัมพันธ์กับภาวะผู้นำเป็นสิทธิของผู้นำและเป็นความชอบธรรมที่คนอื่น ๆ ให้การยอมรับ ข้อคิดนี้ ปรากฏออกมาเป็นแนวคิดพื้นฐานว่าด้วยการเกิดขึ้นรัฐ และความชอบธรรมที่รัฐเป็นฝ่ายผูกขาดความรุนแรง (Monopoly of violence) เหนือพลเมืองที่อาศัยอยู่ในขอบเขตของอำนาจตนบนกรอบของกฎหมายเพื่อผลประโยชน์โดยรวมและความสงบสุขของสังคมหรือการอยู่รอดรัฐ<sup>24</sup>

เวเบอร์ อธิบายว่า สิทธิอำนาจมีที่มาได้ 3 แบบ คือ<sup>25</sup>

หนึ่ง สิทธิอำนาจตามประเพณี (Traditional Authority) คือ การมีอำนาจตามที่ขนบธรรมเนียมประเพณีกำหนดไว้ สิทธิอำนาจลักษณะนี้มีในสังคมดั้งเดิมและในสังคมปัจจุบัน

สอง สิทธิอำนาจบนรากฐานของบุญบารมี (Charismatic Authority) เป็นสิทธิอำนาจอันเกิดจากคุณลักษณะของผู้นำที่มีบุญบารมีเป็นที่ปรากฏและได้รับการยอมรับ

สาม สิทธิอำนาจที่อยู่บนหลักเหตุผลหรือกฎหมาย (Rational-Legal Authority) หมายถึงอำนาจที่จะกระทำการต่างๆ ที่ถูกต้องตามหลักเหตุผลหรือกฎข้อบังคับที่กำหนดเอาไว้ เช่น อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐในกระบวนการสืบสวนสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

---

<sup>23</sup> เรื่องเดียวกัน: 58.

<sup>24</sup> อรรถสิทธิ์ เมืองอินทร์, “เหตุใดรัฐจึงกลายเป็นฆาตกร,” *ประชาไท*, สืบค้นเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2566, <https://prachatai.com/journal/2013/01/44835>.

<sup>25</sup> สุภางค์ จันทวานิช, *ทฤษฎีสังคมวิทยา* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), 59.

อำนาจของศาลในการตัดสินคดีลงโทษบุคคลผู้กระทำความผิด อำนาจเจ้าหน้าที่สรรพากรเกี่ยวกับการจัดเก็บภาษี เป็นต้น

อย่างไรก็ดี สิทธิอำนาจทั้งสามแบบเป็นแบบในอุดมคติ ไม่แยกขาดออกจากกันลักษณะของสิทธิอำนาจอาจมีการผสมผสานกัน ทำให้กลุ่มคนที่มีสถานภาพเหนือกว่า นอกจากจะมีสิทธิอำนาจทางกฎหมายหรือหลักเหตุผล ยังอาจรวมไปถึงสิทธิอำนาจตามขนบธรรมเนียมและอยู่บนรากฐานของบุญบารมีที่สร้างขึ้นได้เช่นกัน

ความคิดของนักสังคมวิทยาสมัยใหม่ทั้ง 3 แสดงให้เห็นความสำคัญในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทางสังคมกับปัจเจกชนอย่างเข้มข้น โดยสร้างกรอบทฤษฎีที่สามารถนำมาประยุกต์กับการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับบุคคลในสังคมที่เรียกว่า “รัฐสมัยใหม่”

### 3. สำนักมาร์กซิสม์: วิพากษ์โครงสร้างสังคมที่สถาปนาบนความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจเชิงขูตรีต

รากฐานความคิดของมาร์กซ์เริ่มที่การวิเคราะห์ “ความสัมพันธ์ในการผลิต” ก็คือความสัมพันธ์ทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานกับคนที่เป็นเจ้าของทุนและที่ดินเป็นความสัมพันธ์สากลเป็นความสัมพันธ์ที่กำหนดระบบความสัมพันธ์ทั้งหลายในสังคม หนึ่งในนั้นก็คือกฎหมาย มิติทางทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์สังคมตามแบบสำนักมาร์กซิสม์สามารถอธิบายถึงบทบาทของกฎหมายโดยแบ่งออกเป็นข้อสรุปสำคัญ 3 ประการ คือ<sup>26</sup>

หนึ่ง กฎหมายเป็นผลผลิตหรือผลสะท้อนของโครงสร้างทางเศรษฐกิจหรือเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ<sup>27</sup> เป็นผลของการตีความทฤษฎีวิวัตถุนิยมทางประวัติศาสตร์ของมาร์กซ์และฟรีดริค เองเงิลส์ (Friedrich Engels) มีการปรับใช้หลักวิภาษวิธีทางวิวัตถุนิยมเข้ากับการศึกษาพัฒนาการของสังคมหรือประวัติศาสตร์ของมนุษย์ โดยถือว่าความคิดของมนุษย์และบรรดาสถาบันต่างๆ ในสังคม (รวมถึงกฎหมาย, ศีลธรรม, การเมือง, อุดมการณ์) เป็นเสมือนโครงสร้างส่วนบนของสังคม

<sup>26</sup> จรัญ โฆษณานันท์, *นิติปรัชญา* (กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2544), 270.

<sup>27</sup> เรื่องเดียวกัน: 270 – 271.

(Super Structure of Society) ที่เป็นผลผลิตหรือถูกกำหนดโดยส่วนใหญ่จากรากฐานทางวัตถุและเทคโนโลยีซึ่งแน่นอน กล่าวคือเศรษฐกิจหรือความสัมพันธ์ทางการผลิตซึ่งเป็นเสมือนโครงสร้างส่วนฐานของสังคม (Infra Structure of Society) และพลังจูงใจให้มีการเปลี่ยนแปลงสังคม (สังคมที่ยังเป็นรัฐหรือมีการปรากฏตัวของรัฐบาล) คือ การต่อสู้ของชนชั้นที่เป็นปรปักษ์กันอันเนื่องจากความขัดแย้งทางวัตถุหรือเศรษฐกิจ โดยถือว่าบรรดาอุปการทั้งหลายซึ่งเป็นเรื่องจิตสำนึกของมนุษย์ในเรื่องการเมือง สังคม ศาสนา วัฒนธรรม หรือกฎเกณฑ์ทางสังคมต่างๆ ล้วนถูกกำหนดโดยระบบการผลิต หรือระบบเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ โดยที่รูปการของจิตสำนึกเสมือน “โครงสร้างส่วนบนของสังคม” ซึ่งวางอยู่บนฐานของระบบเศรษฐกิจหรือ “โครงสร้างส่วนล่างหรือส่วนฐานของสังคม” ขณะเดียวกันก็ถือว่ากฎหมายเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างส่วนบนของสังคม โดยที่รูปแบบเนื้อหาหรือแนวความคิดทางกฎหมายจะเป็นผลสะท้อนของระบบเศรษฐกิจหรือการพัฒนาทางเศรษฐกิจ

สอง กฎหมายเป็นเสมือนหนึ่งเครื่องมือหรืออาวุธที่ชนชั้นปกครองสร้างขึ้นเพื่อปกป้องอำนาจของตน หรือกฎหมายเป็นเครื่องมือกดขี่ของชนชั้นปกครอง<sup>28</sup> ความคิดนี้เป็นที่เชื่อยอมรับในหมู่ของพวกที่มีความคิดแบบสังคมนิยม บทกวีสำคัญของนาย “ภูติ” ที่ว่า “...ชั้นใดเขียนกฎหมาย ก็แน่ไซ้รเพื่อชั้นนั้น...”<sup>29</sup> ซึ่งเป็นบทกวีที่คั่นหูต่อบุคคลหรือนักกฎหมายที่สนใจแนวความคิดแบบสังคมนิยม

สาม ในสังคมคอมมิวนิสต์ที่สมบูรณ์ กฎหมายในฐานะที่เป็นเครื่องมือของการควบคุมสังคมจะเหือดหาย (Withering away) และสูญสิ้นไป<sup>30</sup> เพราะสังคมคอมมิวนิสต์นั้นจะมีความเสมอภาค ภารดรภาพกันสมบูรณ์

ในภายหลังมีข้อวิพากษ์ต่อทฤษฎีที่มองสังคมเป็นเส้นทางวิวัฒนาการแบบวิทยาศาสตร์ว่า จะต้องมีการบวนการทางประวัติศาสตร์เป็นเส้นตรงอยู่มากกว่าคลาดเคลื่อนจากความจริง เป็นเรื่องของการคาดการณ์ในอนาคตที่มีแนวความคิดแบบอภิปรัชญาในเชิงศาสนาอยู่มาก ในแง่ที่คล้ายกับการให้คำมั่นสัญญาหรือการยืนยันต่อภาวะที่คล้ายสมบูรณ์ภาพของสังคมอุดมคติของมาร์กซ์ ในอนาคต ที่โลกจะอยู่กันอย่างสันติสุข มีแต่ความเป็นภราดรภาพระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง มีแต่ความเสมอภาคกันอย่างแท้จริง จนไม่ต้องมีการแบ่งแยกระหว่างการเป็นผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้ปกครอง ไม่

<sup>28</sup> เรื่องเดียวกัน: 274.

<sup>29</sup> จรัญ โฆษณานันท์, *นิติปรัชญา* (กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2544).

<sup>30</sup> เรื่องเดียวกัน: 281.

ต้องมีรัฐในลักษณะกลไกของการข่มขู่บังคับให้คนต้องอยู่ในระเบียบและไม่มีกฎหมายที่ออกมาบังคับกำหนดกฎเกณฑ์ให้คนต้องประพฤติตามกฎเกณฑ์ที่วางไว้ ซึ่งไม่แน่ว่าจะเกิดขึ้นได้หรือไม่

#### 4. สำนักนีโอมาร์กซิสม์: ชนชั้น อำนาจนำ กับการครอบงำสามัญสำนึก

สำนักนีโอมาร์กซิสม์ ได้เข้ามาปรับทฤษฎีให้เข้ากับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจการเมืองในสังคมที่เปลี่ยนรูปแบบการผลิตโดยเสนอเพิ่มเติมว่า ต้องนิยาม “ชนชั้นกลาง” ขึ้นมาเป็นอีกชนชั้นหนึ่ง เพราะชนชั้นกลางคืออีกชนชั้นที่ไม่ใช้แรงงาน ซึ่งสามารถขยับฐานะขึ้นมาจากชนชั้นกรรมาชีพ<sup>31</sup> ในสังคมสมัยใหม่กลุ่มชนชั้นกลางเริ่มทวีจำนวนมากขึ้นเพราะในระบบการทำงานที่เป็นภาคการผลิตจะมีลูกจ้างที่เปลี่ยนสถานภาพขึ้นมาเป็นผู้ถือหุ้นหรือได้เลื่อนตำแหน่งขึ้นมาเป็นคนควบคุมแรงงานและเลื่อนตำแหน่งขึ้นไปต่อเนื่องเรื่อยๆ ซึ่งกลายเป็นการเลื่อนชั้นทางสังคม (social mobility) จากชนชั้นแรงงานเป็นชนชั้นกลาง<sup>32</sup> อธิบายเรื่องชนชั้นกลางโดยมองจากมิติด้านอาชีพและความเชื่อกับทัศนคติทางการเมืองว่ากลุ่มคนเหล่านี้คิดอย่างไร ถ้าคนกลุ่มนี้คิดว่าเป็นพวกเดียวกับคนงานแม้จ้างงานในราคาสูงก็เชื่อว่าเป็นชนชั้นแรงงานอยู่เพราะอุดมการณ์ยังอยู่กับชนชั้นแรงงาน แต่ในทางกลับกันชนชั้นกลาง รวมถึงพนักงานผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ ผู้จัดการ หัวหน้าแรงงาน คนกลุ่มนี้อาจมีรายได้ดี มีอนาคตในการทำงาน มีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า ได้รับสวัสดิการที่ดีกว่า คนกลุ่มนี้จะสถานะต่างๆ ไปจากชนชั้นล่างที่ถูกควบคุมโดยชนชั้นนายทุนโดยสิ้นเชิง<sup>33</sup> สำนักนีโอมาร์กซิสม์ มุ่งเน้นเรื่องอำนาจในการควบคุม ในฐานะที่จะเป็นตัวกำหนดว่าใครอยู่ในชนชั้นใด ซึ่งในทางปฏิบัติ การวิเคราะห์อำนาจในการครอบครองหรือการจำแนกระหว่างการเป็นชนชั้นนายทุนกับชนชั้นกลางทำได้ยาก จึงเกิดเป็นชนชั้นที่สามขึ้น ส่วนหนึ่งจะรวมถึงคนที่เกี่ยวข้องกับชนชั้นนายทุน แต่ไม่ได้เป็นนายทุนด้วยตัวเองโดยบทบาทของชนชั้นในระบบความสัมพันธ์ทางสังคม คือ กลุ่มที่มีส่วนทำให้ไม่เกิดการต่อสู้หรือการปฏิวัติสังคมอย่างที่มาร์กซ์คาดคะเนไว้

---

<sup>31</sup> สัพพัญญ วงศ์ชัย, “อิริค โอลิน ไรท์ และ อิริช พรอมม์ ว่าด้วยชนชั้นกลาง: ชนชั้นกลางไทยกับประชาธิปไตย,” *ประชาไท*, สืบค้นเมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2566, <https://prachatai.com/journal/2018/06/77474>.

<sup>32</sup> เรื่องเดียวกัน.

<sup>33</sup> สุภางค์ จันทวานิช, *ทฤษฎีสังคมวิทยา*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), 179.

ในทฤษฎีของ อันโตนิโอ กรัมสซี อำนาจนำ (Hegemony) คือการครอบงำชนชั้นหนึ่งโดยการใช่วิธีทางการเมืองและอุดมการณ์ประสานเข้าด้วยกัน โดยมีกลุ่มสังคมซึ่งตั้งใจครอบงำคนอื่น และลักษณะการครอบงำเกิดขึ้นในระดับชนชั้น คือ นำเอาวิธีทางการเมืองมาผสมกับเรื่องอุดมการณ์ ใช่วิธีทางการเมืองทำให้การยอมรับอำนาจเข้าไปอยู่ในส่วนสำคัญของอุดมการณ์ ทำให้เกิดสำนึกในเรื่องชนชั้นตามอุดมการณ์ที่ยึดเยี่ยดลงไป การครอบงำนี้ปกติจะใช้การบังคับทางการเมือง แต่วิธีครอบงำให้ไม่เกิดปัญหาต้องกระทำในระดับความคิด วัฒนธรรม และอุดมการณ์ทางการเมือง<sup>34</sup> มีบทบาทสำคัญในการทำให้เกิดการยอมรับจากชนชั้นที่เป็นคนส่วนใหญ่หรือชนชั้นที่อยู่ภายใต้การปกครอง

กรัมสซี เสนอว่า<sup>35</sup> อำนาจนำต่างจากอำนาจบังคับข่มขู่เพราะเป็นอำนาจผ่านกระบวนการนิติบัญญัติหรือบริหาร แสดงออกโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้ใช้อำนาจครอบงำเป็นผู้นำทางวัฒนธรรม ถูกใช้โดยชนชั้นนำหรือชนชั้นปกครอง รวมถึงปัญญาชนที่รับใช้นายทุนเข้าไปสู่ฐานะผู้นำทางวัฒนธรรมและได้รับการยอมรับจากมวลชน ในรัฐระบอบประชาธิปไตย ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า รัฐที่มีอำนาจอันชอบธรรมควรเป็นอำนาจที่อยู่บนฐานของการได้รับความยินยอม (consent) ของผู้อยู่ใต้การปกครอง โดยเฉพาะในกลุ่มพลเมืองที่มีความตื่นตัวทางการเมือง ซึ่งตระหนักรู้ถึงสิทธิหน้าที่ของตน และเป็นรัฐที่กำเนิดจากฉันทามติ (consensus) ของคนส่วนใหญ่<sup>36</sup> ที่ให้การยอมรับร่วมกันว่าใครคือผู้ที่สมควรจะมีอำนาจและกลุ่มหรือสังคมจะยอมเป็นผู้อยู่ใต้ปกครอง ผ่านกระบวนการเลือกตั้ง อำนาจนำดังกล่าวอาจตกผลึกและปรากฏอยู่ในรูปแบบโลกทัศน์ หรือ “สามัญสำนึก” (common sense) ของประชาชน ซึ่งส่งผลให้การปกครองของฝ่ายผู้มีอำนาจได้รับความยินยอมจากประชาชนได้ง่ายขึ้นและช่วยเสริมสร้างความมั่นคงแก่อำนาจรัฐภายใต้บรรยากาศของ “ความปกติ” ที่อีกด้านหนึ่งก็สุมเสี่ยงต่อการก่อตัวจิตสำนึกที่ผิดพลาด (false consciousness) ที่ทำให้ความวิปริตผิดเพี้ยน<sup>37</sup> และความไม่เป็นธรรมต่างๆ ในสังคมกลายเป็นสิ่งที่ถูกมองว่าเป็น “เรื่องปกติ” โดย

---

<sup>34</sup> เรื่องเดียวกัน: 188.

<sup>35</sup> เรื่องเดียวกัน.

<sup>36</sup> J. Femia, “Hegemony and Consciousness in the Thought of Antonio Gramsci,” *Political Studies* 23, no. 1 (1975): 29–48.

<sup>37</sup> Walter L. Adamson, *Transformism and Crisis of Authority, Hegemony and Revolution: Antonio Gramsci's Political and Cultural Theory* (Los Angeles: University of California Press, 1980), 196–201.

สามัญสำนึกที่เป็นผลผลิตมาจากอำนาจนำของชนชั้นนำ<sup>38</sup> เมื่ออำนาจนำและความหมายของรัฐที่มีความชอบธรรม เป็นสิ่งที่ลื่นไหล เปลี่ยนแปลง และถูกท้าทายจากคุณค่าทางสังคมของมนุษย์ที่มีความพลวัตอยู่ตลอดเวลา รัฐทุกแห่งจึงจำเป็นต้องมีการใช้อำนาจบีบบังคับ (coercion) ผ่านปฏิบัติการทางกฎหมายและการกระทำทางปกครองรูปแบบต่างๆ เนื่องจากรัฐถือเป็นผู้ผูกขาดการใช้ความรุนแรงเหนือกลุ่มและบุคคลทั้งหลายอย่างชอบธรรมภายในอาณาเขตหนึ่งๆ ซึ่งการรักษาสมดุลระหว่างความยินยอมและการบีบบังคับ ถือเป็นสิ่งสำคัญในการรักษาภาพลักษณ์ที่ดีของผู้ปกครองที่มีความชอบธรรม ในทางตรงกันข้ามการเลือกใช้กระบวนการทางกฎหมายเพื่อกดดันปราบปรามทางการเมืองอย่างเข้มข้น สะท้อนให้เห็นถึงความไม่สมดุลกันระหว่างอำนาจที่ได้รับความยินยอมของประชาชนและอำนาจที่เกิดจากการบีบบังคับ เป็น “วิกฤตการณ์แห่งความชอบธรรม” (crisis of legitimacy) ที่รัฐกำลังเผชิญอยู่<sup>39</sup> วิกฤตการณ์แห่งความชอบธรรมเป็นภาวะที่ชนชั้นปกครองสูญเสียความเห็นพ้องต้องกันของฝ่ายผู้อยู่ใต้อำนาจและไม่สามารถสร้าง “การนำ” ได้อีก คงเหลือเพียงแต่อำนาจในการบีบบังคับเพื่อครอบงำอีกฝ่ายหนึ่งเท่านั้น<sup>40</sup>

ความคิดของ เจอร์เก้น ฮาเบอร์มาส (Jurgen Habermas) นักคิดในสำนักแฟรงค์เฟิร์ตที่เน้นการวิพากษ์ (criticism) ได้รับอิทธิพลมาจากปรากฏการณ์วิทยาในเรื่องชีวิตประจำวัน การวิเคราะห์สังคมต้องพิจารณาทั้งระดับปัจเจกบุคคลและสังคม โลกของมนุษย์เป็นโลกแห่งสำนึกและการกระทำโต้ตอบกัน โครงสร้างของภาษาและการกระทำโต้ตอบกันของมนุษย์ รวมถึงการตีความภาษา มีสิ่งที่เป็นสำนึกเชิงศีลธรรมซึ่งเน้นเรื่องการปลดปล่อย การปลดปล่อยจึงเป็นพื้นฐานของชีวิตสังคม<sup>41</sup> เขาวิพากษ์ว่ารัฐสมัยใหม่จะปกป้องประชาชนจากวิกฤตการณ์ต่างๆ ที่เกิดจากระบบทุนนิยมได้น้อยทำให้รัฐมีความชอบธรรมน้อยลงที่จะปกครอง<sup>42</sup> อาจเชื่อมโยงไปถึงการมองกฎหมายผ่านกรอบคิดของการศึกษานิติศาสตร์แนววิพากษ์ ปฏิเสธความเป็นไปได้ของการค้นพบหลักที่เป็น

---

<sup>38</sup> ภาสกร ภู์นาง, “กฎหมายและการกดปราบทางการเมือง สู่วิกฤตการณ์แห่งความชอบธรรม” (อีกครั้ง), *ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน*, สืบค้นเมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2566, <https://tlhr2014.com/archives/21226>.

<sup>39</sup> เรื่องเดียวกัน

<sup>40</sup> วุฒิพล พุทธิรักษา, “วิกฤตการณ์ของอำนาจนำและการเกิดสภาวะแบบซีซาร์,” ใน *อันโตนิโอ กรัมสซี กับการจัดวางความคิดทางการเมือง*, (กรุงเทพฯ: สมมติ, 2561), 186-197.

<sup>41</sup> J. Lechte, *Fifty Key Contemporary Thinkers: From Structuralism to Postmodernity* (London: Routledge, 1994), 187.

<sup>42</sup> สุภากร จันทวานิช, *ทฤษฎีสังคมวิทยา*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), 201.

สากลของกฎหมาย<sup>43</sup> โดยผ่านการใช้เหตุผล แต่ความคิดของกลุ่มนี้จะมองการทำงานที่ระบบของกฎหมายดำเนินไปบนความเปลี่ยนแปลงของกฎหมายและระบบกฎหมายพร้อมกับปฏิเสธแนวความคิดที่แยกกฎหมายออกมาจากสิ่งอื่นๆ และดำรงตนอยู่อย่างบริสุทธิ์ผุดผ่อง ด้วยการเสนอว่า "กฎหมายคือการเมือง" (law is politics)<sup>44</sup> แม้กระทั่งหลักการปกครองโดยกฎหมายเป็นใหญ่ (the rule of law) ซึ่งเป็นความคิดทางกฎหมายแบบเสรีนิยม กระแสนิติศาสตร์แนววิพากษ์ได้ปฏิเสธและย่ำว่าเป็นระบบที่มีความขัดแย้งดำรงอยู่ภายใน ภายใต้การอ้างถึงวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่ปรากฏออกมาโดยจะปิดบังการใช้อำนาจโดยการเมืองและโครงสร้างของอำนาจที่อยู่ภายในกฎหมาย<sup>45</sup>

ราล์ฟ ดาร์เรนดอร์ฟ (Ralph Dahrendorf) นักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน กลุ่มสำนักแฟรงค์เฟิร์ตอีกคนหนึ่งได้เสนอเรื่องความขัดแย้ง สิทธิอำนาจ และกลุ่มทางสังคม โดยอธิบายว่า<sup>46</sup> สังคมดำรงอยู่ท่ามกลางความขัดแย้งของผลประโยชน์และความกดดันจากพลังบีบบังคับ ความขัดแย้งและความสมานฉันท์เป็นความจำเป็นพื้นฐานของกันและกันทำให้สังคมดำรงอยู่ได้ ความขัดแย้งไม่ได้เกิดจากการเป็นหรือเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต แต่อยู่ที่สิทธิที่อำนาจที่คนกลุ่มหนึ่งมีเหนืออีกกลุ่มหนึ่ง<sup>47</sup>

หลุยส์ อัลธุสแซร์ (Louis Althusser) มีมุมมองแบบเดียวกับมาร์กซิสม์แต่ให้ความสำคัญกับโครงสร้างส่วนบนที่เป็นอุดมการณ์มากกว่าโครงสร้างส่วนล่างมีวิธีวิเคราะห์สังคมโดยกำหนดให้สังคมมีฐานะเป็นระบบโครงสร้างที่มีชุดความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบย่อยซึ่งได้แสดงความไม่เห็นด้วยกับแนวคิดที่ว่าด้วยเศรษฐกิจกำหนด<sup>48</sup> และเสนอว่าสังคมเป็นระบบที่ประกอบด้วยโครงสร้าง

---

<sup>43</sup> สมชาย ปรีชาศิลป์กุล, "นิติศาสตร์แหกคอก: Law in Postmodern View แนวความคิดว่าด้วยความไร้กฎเกณฑ์ ความไม่ต่อเนื่องและความอยู่ดิริธรรมของกฎหมาย," *มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน*, สืบค้นเมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2566, <https://midnightuniv.tumrai.com/midschool2000%20newpage4.htm#:~:text=นิติศาสตร์แนววิพากษ์ปฏิเสธความ,ของกฎหมายและระบบกฎหมาย.>

<sup>44</sup> จรัญ โฆษณานันท์, "นิติศึกษาแนววิพากษ์," ใน *นิติปรัชญาแนววิพากษ์ (Critical Legal Philosophies)* (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2550), 75.

<sup>45</sup> A. Hunt, "The Theory, Method and Politics of Critical Legal Theory," *Bulletin of the Australian Society of Legal Philosophy* 9, no. 1: 38.

<sup>46</sup> เรื่องเดียวกัน: 201.

<sup>47</sup> สุภางค์ จันทวานิช, *ทฤษฎีสังคมวิทยา* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), 201.

<sup>48</sup> กาญจนา แก้วเทพ, *การศึกษาสื่อมวลชนด้วยทฤษฎีวิพากษ์ (critical theory): แนวคิดและตัวอย่างงานวิจัย*

ด้านต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม ทุกโครงสร้างมีความสำคัญและมีอิสระที่จะเคลื่อนไหวในระดับหนึ่ง<sup>49</sup> ส่วนอุดมการณ์และการเมืองถือเป็นโครงสร้างส่วนลึกในสังคมโดยเสนอว่า อุดมการณ์ไม่ใช่จิตสำนึกที่ผิดพลาดจากการที่ชนชั้นนำหรือนายทุนครอบงำและหลอกหลวงคนชนชั้นล่าง แต่เป็นกรอบแนวคิดที่บุคคลใช้ในการกำหนดความสัมพันธ์กับความเป็นจริงทางสังคม อุดมการณ์เป็นตัวก่อรูปสำนึกและความรับรู้ของผู้คนว่าความเป็นจริงควรเป็นอย่างไร ทั้งยังเป็นตัวก่อรูปการกระทำของบุคคลในโครงสร้างความสัมพันธ์ที่ช่วยดำรงสถานภาพทางชนชั้นให้บุคคลเกิดอัตลักษณ์ซึ่งจำเป็นสำหรับการกระทำสิ่งต่างๆ<sup>50</sup> การควบคุมอุดมการณ์จึงเป็นการกำหนดการกระทำ

จะเห็นว่าสำนักนีโอมาร์กซิสต์ได้พัฒนารอบวิเคราะห์ให้เห็นความสัมพันธ์ที่สลับซับซ้อนระหว่างโครงสร้างสังคมกับปัจเจกชนหรือกลุ่มคน โดยมองว่าสื่อกลางที่ยึดโยงคนเข้ากับระบบนั้นมีทั้ง ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม อุดมการณ์ เครือข่ายทางสังคมที่อยู่ในรูปแบบของกฎหมายที่เป็นทางการของรัฐหรืออาจไม่ได้ถูกสถาปนาขึ้นเป็นกฎหมายแต่เป็นสถาบันไม่เป็นทางการซึ่งมีพลังอำนาจในการกำหนดชีวิตของคนในสังคม

## 5. สำนักปรากฏการณ์วิทยา สำนักปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ และโครงสร้าง-หน้าที่นิยม

จุดเด่นของกลุ่มความคิดนี้ คือ การวิเคราะห์ลูกเล่นของคำและภาษาที่ใช้ในสังคม โดยสะท้อนปมมายาคติที่ครอบงำสังคมกับการทำงานของสัญลักษณ์ในฐานะสื่อกลางในการเชื่อมต่อกับผู้คนในสังคมผ่านโครงสร้างทางภาษาที่เป็นตัวแทนความคิดในสังคมและเป็นฐานปรัชญาทางกฎหมายในรัฐ

นักทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ที่ความคิดมาใช้ศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม ได้แก่ เออร์วิง กอฟมัน ในงานชื่อว่า *The presentation of Self in everyday life*<sup>51</sup> โดยเสนอแนวคิดการวิเคราะห์เชิงละคร (Dramaturgy) ซึ่งอธิบายว่ามนุษย์มีการกระทำโต้ตอบกับผู้อื่นโดยการนำเสนอ

---

(กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2544), 273 – 274.

<sup>49</sup> เรื่องเดียวกัน.

<sup>50</sup> J. Lechte, *Fifty Key Contemporary Thinkers: From Structuralism to Postmodernity* (London: Routledge, 1994), 40.

<sup>51</sup> E. Goffman, *The Presentation of Self in Everyday Life* (Middlesex: Penguin, 1959).

ตัวตนให้ผู้อื่นได้เห็นหรือได้รู้จัก การนำเสนออาจเป็นได้ทั้งการกระทำผ่านภาษา กริยาท่าทาง การแต่งกาย ฯลฯ ในการนำเสนอตัวตนนี้ มนุษย์ใช้วิธีการแบบเดียวกับการเล่นละคร มนุษย์ทุกคนมีการกระทำทางสังคมต่อผู้อื่นด้วยการเล่นละครให้ผู้อื่นดู<sup>52</sup> บทบาทของบุคคลเกี่ยวข้องกับการนิยามสถานการณ์ที่มีความแปรผันแตกต่างกันไปตามมุมมองของผู้นิยาม<sup>53</sup> ในแง่นี้ ระบบกฎหมายและกฎเกณฑ์ในสังคมจะเป็นสิ่งที่เข้ามาจำกัดอิสรภาพของคนในการเลือกนิยาม การให้นิยามจึงถูกกำหนดโดยกฎเกณฑ์ไม่สามารถนิยามตามอำเภอใจ มุมมองของการวิเคราะห์เชิงละคร ระบบกฎหมายจึงเปรียบเสมือนบทประพันธ์ของละครเวทีที่มนุษย์ต้องขึ้นทำการแสดงบนเวทีที่ชื่อว่าสังคม ผู้แสดงย่อมไม่สามารถแสดงตัวตนหรือเลือกบทบาทอื่นๆ แตกต่างไปจากบทประพันธ์ได้ โดยเฉพาะบทประพันธ์ที่มีวัตถุประสงค์ให้ละครทั้งหมดดำเนินไปอย่างราบรื่นที่เปรียบเหมือนกฎหมายที่ต้องการรักษาระเบียบทางสังคม หากไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบที่มีร่วมกันหรือบทประพันธ์ในระบบความสัมพันธ์ในสังคมวางเอาไว้ สังคมอาจเสื่อมถอยเช่นเดียวกับละครเวทีที่ล่มลงกลางคัน

ทัลคอตต์ พาร์สันส์ (Talcott Parsons) ผู้ที่มีอิทธิพลต่อสังคมวิทยาอเมริกันช่วงทศวรรษที่ 1970 – 1980 กล่าวถึง “ระบบสังคม” และ “หน้าที่” ว่า<sup>54</sup> หน้าที่คือกลุ่มของกิจกรรมที่ดำเนินไปเพื่อสนองความต้องการของระบบสังคมจึงเกิดกลุ่มกิจกรรมจำพวกโรงเรียนหรือแม้กระทั่งเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตำรวจ ซึ่งคอยทำหน้าที่ของกลุ่ม เป็นต้น ในมุมมองของพาร์สันส์ การทำความเข้าใจ “ระบบสังคม” ต้องพิจารณาจากหน้าที่พื้นฐาน 4 ประการ ประกอบด้วย การปรับตัว การบรรลุเป้าหมาย บูรณาการ และการรักษาแบบแผน<sup>55</sup>

พาร์สันส์ เห็นว่า<sup>56</sup> พื้นฐานสังคมอยู่ที่วัตถุประสงค์และการผลิต ดังนั้นระบบพื้นฐานที่สุดคือ “ระบบเศรษฐกิจ” ซึ่งแสดงให้เห็นหน้าที่พื้นฐานของการปรับตัว ระบบนี้เป็นระบบปฏิบัติการของกายภาพเป็นเรื่องของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อระบบเศรษฐกิจและมนุษย์สามารถที่จะปรับตัวหรือใช้ประโยชน์จากทรัพยากรได้แล้ว ก็เข้าสู่ระบบย่อยอันที่สองซึ่งเป็น “ระบบการเมือง” ที่มีขึ้นมาเพื่อที่จะทำให้สังคมบรรลุเป้าหมาย เริ่มต้นด้วยการมีเป้าหมายหลักร่วมกัน

<sup>52</sup> สุภางค์ จันทวนิช, *ทฤษฎีสังคมวิทยา*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), 131.

<sup>53</sup> พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์, *รวมบทความทฤษฎีปฏิสังสรรค์*, (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), 60 – 61.

<sup>54</sup> สุภางค์ จันทวนิช, *ทฤษฎีสังคมวิทยา*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), 164 – 165.

<sup>55</sup> เรื่องเดียวกัน: 165 – 167.

<sup>56</sup> สุภางค์ จันทวนิช, *ทฤษฎีสังคมวิทยา*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), 170 – 171.

และก็ไปให้ถึงเป้าหมายหลักนั้นด้วยกัน ระบบการเมืองจะเกิดขึ้นหลังระบบเศรษฐกิจ เมื่อสังคมเริ่มมีการผลิต การบริโภค ก็จะมีการจัดการเรื่องของการเมืองตามมาจากนั้น การผลิตและการมีเป้าหมายร่วมกันก็จะทำให้เกิดระบบสังคมหรือชุมชนขึ้น และสุดท้าย คือระบบของความไว้วางใจ คอยทำหน้าที่คุ้มครองและธำรงวัฒนธรรมช่วยทำให้เกิดหน้าที่พื้นฐานในด้านการรักษาแบบแผน เป็นระบบอาศัยการมอบหมายหรือความไว้วางใจมาช่วยคุ้มครองและธำรงวัฒนธรรมโดยต้องปกป้องรักษาเอาไว้ให้มีการสืบต่อวัฒนธรรมและการมอบหมายนี้จะต้องมีการรับรองในแง่กฎหมาย<sup>57</sup>

สำนักนี้จึงให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับกฎหมายอย่างใกล้ชิดในฐานะเครื่องมือกำหนดหน้าที่และแบบแผนของบุคคลที่อยู่ร่วมกันในสังคมและธำรงไว้ซึ่งปฏิสัมพันธ์ที่คาดเดาและสืบทอดต่อกันไปได้ อันเป็นหลักประกันเสถียรภาพในการธำรงรัฐและความมั่นคงในชีวิตของพลเมือง

## 6. สำนักหลังโครงสร้างนิยม

เมื่อกล่าวถึงการถอดรื้อโครงสร้างสังคม เฟรดริค นิทเช่ (Friedrich Nietzsche) วิพากษ์ว่าการเกิดขึ้นของประชาธิปไตยและรัฐสมัยใหม่เกิดขึ้นหลังยุคแสงสว่างทางปัญญาหรือ enlightenment โดยอยู่บนรากฐานของแนวคิดสัญญาประชาคม (social contract) นิทเช่ วิเคราะห์ระบอบการปกครอง 3 แบบเปรียบเทียบกัน<sup>58</sup> ได้แก่ หนึ่ง ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ สอง อภิชนาธิปไตย ตั้งอยู่บนฐานความเชื่อในคุณสมบัติและความเหมาะสมของบุคคลที่จะมาเป็นผู้นำของมนุษยชาติและชนชั้นต่างๆ และสาม ระบอบประชาธิปไตย ที่ไม่เชื่อในความศักดิ์สิทธิ์หรือความเป็นเลิศของมนุษย์และสังคมที่ปกครองโดยชนชั้นนำ ระบอบประชาธิปไตยจะเป็นระบอบที่ทุกคนมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันซึ่งแยกออกจากความศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาหรือระบบศีลธรรมทางศาสนา

นิทเช่เสนอว่า รัฐสมัยใหม่คือการจัดการแบบไร้ศีลธรรมอย่างเป็นระบบโดยใช้ศีลธรรมหรือกฎหมายเป็นคำสั่ง รัฐผูกขาดความชอบธรรมในการใช้สองสิ่งนี้ องค์กรประกอบสำคัญภายในของรัฐสมัยใหม่คือตำรวจ กฎหมาย การลงโทษ ชนชั้น การค้า และครอบครัว การแสดงออกภายนอก

---

<sup>57</sup> เรื่องเดียวกัน.

<sup>58</sup> เรื่องเดียวกัน: 213.

คือการทำสงคราม การรุกราน การลงโทษ และการแก้แค้น นิทเซ่ มองว่าระบอบประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมที่เน้นระบบตัวแทนและและมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมาย ใช้มายาคติภายใต้เงื่อนไขของกาลและเทศะเพื่อหาทางออกให้กับความขัดแย้งหรือการต่อสู้กับสิทธิอำนาจที่มีอยู่ ไม่ใช่กฎธรรมชาติหรือกฎสากล มนุษย์แต่ละคนเป็นผู้ตัดสินใจและรับผิดชอบโดยใช้หลัก เจตจำนงเสรี หลักเหตุผล หลักสิทธิเสรีภาพ หลักความเสมอภาคเป็นเครื่องมือของการใช้อำนาจโดยกลุ่มบุคคลและผลประโยชน์ส่วนตัว<sup>59</sup> ผู้ปกครองไร้ความสามารถแต่มักใช้สโลแกนว่าเป็นข้ารับใช้ประชาชนเป็นตัวแทนของประชาชน การเมืองแบบนี้มนุษย์กลายเป็นเหมือนอะตอม ต่างคนต่างอยู่ โดดเดี่ยว แต่ไม่แตกต่างกัน เห็นได้เพียงปริมาณ แต่ไม่ปรากฏด้านคุณภาพ นำไปสู่ภาวะสุญนิยมในที่สุด เป็นระบอบการเมืองที่ละเลยศักยภาพของปัจเจกบุคคล<sup>60</sup> สำหรับ นิทเซ่ การเมืองที่ยิ่งใหญ่สมบูรณ์ควรประกอบด้วยผู้ปกครองในรูปผู้ให้หรือสร้างกฎหมายเป็นอภิชนที่จะสร้างความหมายอันใหม่และมีพันธกิจในการนำพาและยกระดับจิตวิญญาณให้แก่ผู้อยู่ใต้ปกครอง ทำให้มนุษย์ผู้อยู่ใต้ปกครองมีความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง มีศักยภาพในการยืนหยัดต่อสู้กับชีวิตได้อย่างมั่นใจนำไปสู่สังคมที่เข้มแข็งและมนุษย์มีความอภิรมย์<sup>61</sup>

นักทฤษฎียุคหลังโครงสร้างนิยมคนสำคัญนาม มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) ได้รับอิทธิพลอย่างมากจาก นิทเซ่ ในการปฏิเสธสถาบันทางสังคมที่ทรงอำนาจเหนือปัจเจกบุคคลและเรื่องเจตจำนงที่มีอำนาจ ซึ่งเป็นแรงกระตุ้นพื้นฐานที่สำคัญของมนุษย์ รวมทั้งให้ความสำคัญกับการสืบสวนสืบสาวความเป็นมาแห่งความรู้หรือวิธีการทางวงศาวินิจฉัย (Genealogy)<sup>62</sup> ซึ่งหมายถึงการสืบหารากเหง้าหรือลำดับความเป็นมาของความรู้ เพื่อตระหนักถึงอำนาจและจริยธรรมบางอย่างที่แฝงเร้นอยู่<sup>63</sup>

<sup>59</sup> สุภางค์ จันทวานิช, *ทฤษฎีสัจนิยมวิพากษ์*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), 214.

<sup>60</sup> พิศาล มุกดาธรรมิ, “พรีดริค นิทเซ่ ว่าด้วยแนวคิดรัฐและประชาธิปไตยสมัยใหม่,” *รัฐศาสตร์สาร* 21, ฉ. 2: 205–211.

<sup>61</sup> สุภางค์ จันทวานิช, *ทฤษฎีสัจนิยมวิพากษ์*, 215 – 216.

<sup>62</sup> จรัญ โฆษณานันท์, *นิติปรัชญาแนววิพากษ์ (Critical Legal Philosophies)*, (กรุงเทพฯ: นิตินธรรม, 2550), 144.

<sup>63</sup> เรื่องเดียวกัน.

ความคิดหลักของฟูโกต์ คือ เรื่องเทคนิคของอำนาจ<sup>64</sup> ที่กล่าวถึงการกระทำของมนุษย์ที่ ทำซ้ำๆ จนเกิดการเรียนรู้โดยไม่รู้ตัว มนุษย์ใช้อำนาจเหนือนมนุษย์ด้วยกัน กระทำซ้ำๆ จนกลายเป็น เทคนิคของอำนาจ ฟูโกต์ อธิบายว่า “อำนาจ” มีใช้สิ่งที่เป็นกฎหมายและข้อบังคับต่างๆ ที่ หน่วยงานรัฐสร้างขึ้นและมีใช้เรื่องของการเมืองการปกครองที่นักการเมืองใช้กลไกราชการควบคุม และสั่งการเพราะสิ่งเหล่านั้นเป็นเพียงรูปแบบหนึ่งของการใช้อำนาจเท่านั้น หากแต่ “อำนาจ” ยัง เกี่ยวข้องกับปฏิบัติการอีกหลายรูปแบบที่ดำรงอยู่ในความสัมพันธ์ของมนุษย์ การกระทำและวิธี ปฏิบัติทางสังคมจึงเป็นพื้นที่ของการแสดงอำนาจในการตอบโต้กันของคนกลุ่มต่างๆ คำอธิบาย ดังกล่าวนี้ทำให้เกิดการคิดใหม่เกี่ยวกับสถาบันทางการเมืองและรูปแบบของอำนาจ ฟูโกต์ยังเสนอว่า การควบคุมคนในสังคมเกิดขึ้นจากวิธีปฏิบัติที่มีกลไกซับซ้อน เป้าหมายของการควบคุมคือชีวิตของ พลเมืองที่ต้องปฏิบัติตามกฎข้อบังคับและระเบียบวินัย (disciplinary mechanism) ที่ถูกกำหนด โดยความรู้วิทยาศาสตร์ซึ่งก่อตัวมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 การควบคุมพลเมืองจึงเกิดขึ้นจาก กฎเกณฑ์ที่ซับซ้อนและปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลา โดยที่พลเมืองปฏิบัติตามจนเคยชินใน ชีวิตประจำวัน กลไกของอำนาจจึงแสดงตัวอยู่ในพื้นที่ชีวิตของปัจเจกบุคคลซึ่งถือเป็นการทำความเข้าใจการดำรงอยู่ของอำนาจที่ต่างไปจากเดิม สิ่งที่ฟูโกต์ นำเสนอควบคู่ไปกับเรื่องอำนาจ คือเรื่อง การปกครองชีวญาณ (Governmentality) อันเป็นแนวคิดที่ว่าด้วยเรื่องของการปฏิบัติการของ รัฐสมัยใหม่ที่มีต่อการปกครองประชาชนในระดับที่เน้นลงลึกถึงรายละเอียดต่างๆ การปกครองชีว ญาณเกี่ยวข้องกับวิธีการใช้ความรู้เป็นอำนาจในการควบคุมมนุษย์ และเน้นการควบคุมทางชีวภาพ อาศัยเทคนิคควบคุมร่างกายมนุษย์ โดยการกำหนดออกมาเป็นกฎระเบียบต่างๆ ให้มนุษย์ต้อง กระทำตาม<sup>65</sup> เปลี่ยนวิธีการควบคุมมนุษย์จากภายนอกมาเป็นการควบคุมจากภายในทำให้มนุษย์ และประชากรมีความเชื่อว่าตนมีอำนาจควบคุมเหนือร่างกายตัวเอง การปกครองชีวญาณถือเป็น ศิลปะในการปกครองที่ควบคุมมนุษย์อย่างแยบยล กฎหมายที่ดำรงอยู่เป็นกฎระเบียบของสังคมมี ส่วนในการจัดระบบความคิดของมนุษย์ต่อสิ่งต่างๆ ตามตรรกะ กลยุทธ์ ข้อเท็จจริง และเหตุผลที่ มนุษย์ผู้มีอำนาจสร้างขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับผลประโยชน์เชิงวัตถุและแนวปฏิบัติที่มนุษย์แต่ละยุค สมัยยึดถือเป็นระเบียบอธิบาย<sup>66</sup>

<sup>64</sup> สุภางค์ จันทวานิช, *ทฤษฎีสังคมวิทยา*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), 275.

<sup>65</sup> เรื่องเดียวกัน, 279.

<sup>66</sup> สุภางค์ จันทวานิช, *ทฤษฎีสังคมวิทยา*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), 285.

เมื่อกฎหมายดั่งขึ้น เสียงปิ่นก็เงยบลง?

ฌอง ฟร็องซัวส์ ลีโยตาร์ด (Jean-François Lyotard) นักคิดแนวหลังโครงสร้างนิยมชาวฝรั่งเศส วิพากษ์เหล่าวาทกรรมหลักหรือบรรดา Grand Narrative ทั้งหลายที่คอยสถาปนาความจริงให้เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ เรียกว่า ทฤษฎีระบบ (systems theory) ความรู้และกฎต่างๆ ที่พยายามเสนอสิ่งที่แน่นอนว่า “เรื่องเล่า” คือ วาทกรรมหลักที่เคยครอบงำองค์ความรู้และกดทับอิสรภาพ รวมถึงความหลากหลาย ความสร้างสรรค์หรือความเป็นไปได้อื่นๆ<sup>67</sup> ลีโยตาร์ด เสนอว่า มนุษย์ควรให้ความสำคัญกับเรื่องเล่าหรือวาทกรรมเล็กๆ คือ การที่คนกลุ่มเล็กๆ ที่รวมตัวกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะบางอย่าง โดยไม่จำเป็นต้องหาคำตอบต่อปัญหาทั้งหมดเป็นการสร้างความรู้ ช่วยล้มล้างวาทกรรมหลักที่มีลักษณะเป็นปฏิบัติการผูกขาดตามแบบฉบับของจารีต<sup>68</sup> เมื่อไม่มีวาทกรรมหลัก ก็เท่ากับไม่มีบรรทัดฐานเบ็ดเสร็จ สิ่งต่างๆ รอบตัวมนุษย์ไม่สามารถอธิบายด้วยกฎเกณฑ์สากลอีกต่อไป ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมย่อมเป็นปรากฏการณ์ไร้สาเหตุและอยู่นอกเหนือกฎเกณฑ์<sup>69</sup> ซึ่งอาจมองว่ากฎหมายเป็นวาทกรรมแบบหนึ่งได้เช่นกันในแง่ที่กฎหมายอาจเป็นวาทกรรมหลักของรัฐ แต่ก็ต้องประชันขันแข่งกับวาทกรรมอื่นๆ ในสังคม

โรลองด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) นักภาษาศาสตร์ที่มีความสนใจเรื่องสัญวิทยาเสนอแนวคิดเรื่องมายาคติ (Mythologies) ที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อนักคิดแนวหลังสมัยใหม่ มายาคติในมุมมองของบาร์ตส์ คือ การสื่อสารความหมายด้วยคติความเชื่อทางวัฒนธรรมซึ่งถูกกลบเกลื่อนจนดูเป็นธรรมชาติเป็นกระบวนการล่องให้หลงแบบหนึ่ง มิใช่โดยการโกหกหลอกลวงแต่มนุษย์คุ้นเคยกับความหมายนั้นจนไม่ทันสังเกตว่ามันถูกสร้างขึ้น<sup>70</sup> มายาคติเกี่ยวข้องกับระบบกฎหมายเพราะเป็นการพยายามรักษาระบบคุณค่าและเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมในสังคม ภาพมายาคติใหญ่ที่ครอบงำระบบกฎหมายก็คือภาพที่กฎหมายเป็นตัวแทนและบ่อเกิดของความยุติธรรมในสังคม กฎหมายอาจถูกใช้เป็นเหตุผลหรือเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมให้กับการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนและการจัดสรรผลประโยชน์ต่างๆ ภายในกลุ่มชนชั้นปกครองด้วยกัน คติในเรื่อง

<sup>67</sup> เรื่องเดียวกัน: 290 – 291.

<sup>68</sup> J. Lechte, *Fifty Key Contemporary Thinkers: From Structuralism to Postmodernity* (London: Routledge, 1994), 246.

<sup>69</sup> ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์, *ทฤษฎีไร้ระเบียบ (Chaos theory) กับทางแพร่งของสังคมสยาม*, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิภูมิปัญญา, 2537), 9 – 11.

<sup>70</sup> นพพร ประชากุล, “คำนำเสนอบทแปล,” ใน *มายาคติ: สรรนิพนธ์จาก Mythologies ของ Roland Barthes*, แปลโดย วรณพิมล อังครศิริพร (กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2549), 4.

“กฎหมายและอำนาจในการตัดสินความ” สะท้อนว่ากฎหมายคืออำนาจสูงสุดในการควบคุมสังคม และอำนาจในการตัดสินใจดังกล่าวมักตกอยู่ในมือผู้ปกครองและผู้ที่เป็นตัวแทนจากรัฐหรือเจ้าหน้าที่รัฐ<sup>71</sup> หากใช้หลักประกันสิทธิประชาชน

ฌาคส์ แดร์ริดา เป็นนักปรัชญาชาวฝรั่งเศส นำความคิดทางปรัชญา วรรณคดี และภาษาศาสตร์มาประมวลเข้าด้วยกันเป็นแนวคิดที่เรียกว่าการรื้อสร้าง (deconstruction) ซึ่งเป็นวิธีการศึกษาใหม่ที่บุกเบิกไปสู่ยุคหลังโครงสร้างนิยม การรื้อสร้าง คือ วิธีการอ่านตัวบท (text) ที่ทำให้ค้นพบความหมายอื่นๆ ที่ตัวบทกดทับเอาไว้ เป็นการหาความหมายของความหมายหรือความหมายอื่น ๆ (polysemy) ความหมายอื่นๆ หมายถึง ความคลุมเครือของคำหรือวลีที่มีความหมายมากกว่าสองอย่างขึ้นไปเมื่อใช้ในบริบทที่ต่างกัน<sup>72</sup> ในมิติของกฎหมายกับสังคมวิทยา ความคิดของแดร์ริดาชี้ให้เห็นว่าตัวบทกฎหมายที่ดำรงอยู่อาจถือเป็นแหล่งรวมตัวบทที่จำเป็นต้องถูกท้าทายและรื้อสร้าง เพราะการอธิบายตัวบทกฎหมายในฐานะความจริงหรือความเป็นเหตุผลสูงสุดอาจนำไปสู่การบิดเบือน กลบเกลื่อน ความอยุติธรรมที่อยู่ใต้ผ้าคลุมของกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายสัญญา กฎหมายอาญา รัฐธรรมนูญ ฯลฯ และด้วยตรรกะของความเป็นนิคศาสตร์ที่มีอยู่ ย่อมทำให้กฎเกณฑ์เหล่านั้นมีอภิสิทธิ์เหนือตัวปัจเจกบุคคลและสังคมแสดงให้เห็นว่าหลักการทางกฎหมายนั้นๆ ไม่ได้สมบูรณ์ในตัวเองจนได้แย้งไม่ได้

ปีแอร์ บูร์ดิเยอ ได้ใช้กรอบวิเคราะห์เรื่อง ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ (symbolic violence)<sup>73</sup> ซึ่งหมายถึงการสร้างภาพลวงตาที่ถูกกำหนดให้เกิดขึ้นผ่านความยินยอมและกลายสภาพเป็นการถูกครอบงำ การใช้ความรู้เป็นเครื่องมือ ความรู้จึงเป็นแบบโครงสร้างความสัมพันธ์ในการครอบงำดังกล่าวทำให้ความสัมพันธ์ในการครอบงำปรากฏขึ้นอย่างเป็นปกติธรรมดาโดยผู้ถูกครอบงำซึ่งมีสถานะเสียเปรียบไม่รู้ตัว<sup>74</sup> เนื่องจากความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ถือเป็นภาวะของความผิดพลาดในการรับรู้ เนื่องจากความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์เป็นความรุนแรงที่บีบบังคับให้ยอมจำนน

---

<sup>71</sup> เอ็อมพร ทิพย์เดช, “มายาคติในนิทานพื้นบ้านล้านนา,” *พิษเนศวร์สาร* 14, ฉ. 1 (มกราคม-มิถุนายน 2561), 94.

<sup>72</sup> สุภางค์ จันทวานิช, *ทฤษฎีสังคมวิทยา*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), 234.

<sup>73</sup> P. Bourdieu, *Outline of a Theory of Practice* (Cambridge: Cambridge University Press, 1977), 190-195.

<sup>74</sup> *Ibid*: 190 - 195.

เมื่อกฎหมายดั่งขึ้น เสียงปืนก็เงียบลง?

แต่ก็ไม่ถูกมองว่าเป็นการยอมจำนนถ้าหากสภาวะนั้นเป็นความคาดหวังของสังคมและส่วนรวมหรือความเชื่อที่ได้รับการปลูกฝังกันในสังคม สังคมจะใช้ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์เป็นตัวครอบงำผู้คนโดยชนชั้นนำที่เป็นฝ่ายครอบงำจะใช้กระบวนการนี้กับคนส่วนใหญ่<sup>75</sup> ดังนั้น ระบบกฎหมายและกลไกการบังคับใช้กฎหมายที่คอยขัดเกลา กำกับควบคุมความประพฤติของผู้คนหรือให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่รัฐในการจัดการกับบุคคลหากมีลักษณะเป็นการบีบบังคับให้ผู้คนยอมจำนนต่อความไม่เป็นธรรมในสังคมโดยไม่รู้ตัว

## 7. การคลี่คลายทางทฤษฎีเกี่ยวกับการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคล

นักสังคมวิทยาร่วมสมัยที่ให้ความสำคัญกับกฎหมาย คือ แอนโทนี กิดเดนส์ นักสังคมวิทยาชาวอังกฤษ กิดเดนส์ ได้นำเสนอทฤษฎี structuration หรือทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม<sup>76</sup> กิดเดนส์ เป็นผู้พยายามนำเสนอความคิดชุดหนึ่งเพื่อใช้อธิบายหรือวิเคราะห์สังคมเฉพาะประเด็นใดประเด็นหนึ่ง ทฤษฎีดังกล่าวครอบคลุมเรื่องปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน พัฒนาการของรัฐชาติ สิทธิพลเมือง การวิเคราะห์ชนชั้น ลักษณะของสภาวะสมัยใหม่ ฯลฯ<sup>77</sup> กิดเดนส์ เริ่มต้นทฤษฎีด้วยการกล่าวถึงกฎเกณฑ์ใหม่ของวิธีการทางสังคมวิทยาเปลี่ยนความสนใจจากข้อเท็จจริงทางสังคม (social fact) มาสนใจที่ตัวมนุษย์ที่มีกิจกรรมในการผลิตรูปแบบต่างๆ ในสังคม การวิเคราะห์ชีวิตทางสังคมจึงต้องอาศัยการตีความพฤติกรรมและกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ครอบคลุมส่วนต่างๆ ของโลกทางสังคมที่มีลักษณะเฉพาะ<sup>78</sup> วิธีคิดของกิดเดนส์ ในเรื่องปัจเจกบุคคลกับสถาบันสังคมหรือผู้กระทำกับโครงสร้างเป็นความสัมพันธ์แบบโต้กลับซึ่งที่การหาคำตอบจะพบว่าสิ่งหนึ่งต้องเกิดขึ้นจากอีกสิ่งหนึ่งเสมอ<sup>79</sup>

<sup>75</sup> P. Bourdieu, *Practical Reason: On the Theory of Action* (Cambridge: Polity Press, 1998), 103.

<sup>76</sup> เอก ทรัพย์ตั้งวัฒนา และสิริพรรณ นกสวน, *คำและความคิดในรัฐศาสตร์ร่วมสมัย* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), 6–11.

<sup>77</sup> เศษฐา พวงหัตถ์, *โครงสร้างผู้กระทำการ*, (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2548), 88 – 89.

<sup>78</sup> เรื่องเดียวกัน, 95.

<sup>79</sup> สุภาคต์ จันทวานิช, *ทฤษฎีสังคมวิทยา*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), 258.

ทฤษฎี Structuration ของกิดเดนส์ จะมองว่าปัจเจกบุคคลมีอำนาจและเสรีภาพที่จะแสดงตัวตนออกมาภายใต้โครงสร้างทางสังคม นอกจากนั้นบุคคลยังสามารถเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมให้ดีขึ้นได้ ไม่มีโครงสร้างหรือปัจเจกเพียงฝ่ายเดียวที่ทรงอำนาจ แต่ทั้งสองส่วนล้วนแต่มีความสัมพันธ์กันและดำรงอยู่ร่วมกัน กิดเดนส์ อธิบายว่า structuration หมายถึง การกำหนดโครงสร้างของความสัมพันธ์ทางสังคมกาลเวลาและสถานที่ต่างๆ โดยคำนึงถึงทวิลักษณ์ของโครงสร้างนั้น<sup>80</sup> สถาบันครอบครัว ชุมชน ชีวิต อาชีพ เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างซึ่งเกิดขึ้นได้เพราะปัจเจก ได้แก่ การกระทำของมนุษย์หรือผู้กระทำ ในขณะที่เดียวกันโครงสร้างก็เป็นตัวกำหนดชีวิตทางสังคมและพฤติกรรมของมนุษย์ ดังนั้นสองส่วนนี้จึงต้องพึ่งพาและเกี่ยวพันกันและกัน สิ่งนี้กิดเดนส์เรียกว่าทวิลักษณ์ของโครงสร้าง กล่าวคือโครงสร้างเป็นวิธีและผลลัพธ์ของการกระทำ<sup>81</sup> โครงสร้างสังคมคือกฎเกณฑ์และทรัพยากรที่ผู้กระทำใช้ในการผลิตและการผลิตซ้ำทางสังคมเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ โครงสร้างประกอบด้วย กฎ ทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการซึ่งกำหนดหรือคาดหวังพฤติกรรมของมนุษย์และอาจเป็นได้ทั้งรูปแบบลายลักษณ์อักษร หรือกฎเกณฑ์เชิงจารีตประเพณีซึ่งไม่ได้เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร องค์ประกอบของโครงสร้างอีกส่วนหนึ่งคือทรัพยากร ซึ่งหมายถึง วัตถุและวิธีการที่มนุษย์ผลิตสินค้าและบริการต่างๆ ทักษะที่ใช้ในวิธีการดังกล่าวตลอดจนอำนาจในการผลิต ทรัพยากรสามารถแบ่งได้เป็นทรัพยากรที่ใช้ในการจัดสรรจำพวกวัตถุทั้งหลาย และทรัพยากรที่เกี่ยวกับสิทธิอำนาจ อันหมายความว่า ปัจจัยอื่นๆ ที่ไม่ใช่วัตถุและทำให้เกิดอำนาจที่นำไปสู่การสร้างผลกระทบและความเปลี่ยนแปลง<sup>82</sup>

สิ่งสำคัญในการกระทำสำหรับผู้กระทำ คือ ความสามารถที่จะรู้ว่าควรกระทำอย่างไร มากกว่าเรื่องแรงจูงใจหรือผลประโยชน์ โครงสร้างสังคมกับผู้กระทำถูกผูกเข้าด้วยกันอย่างแนบแน่นผ่านกระบวนการ structuration หรือ การกระทำที่มีโครงสร้างกำหนด (structured action)<sup>83</sup> ความคิดนี้ชี้ให้เห็นว่ามนุษย์เป็นผู้สร้างโครงสร้างและโครงสร้างก็กลับมาควบคุมมนุษย์ หลังจากนั้นมนุษย์ก็จะประเมินโครงสร้างเพื่อปรับเปลี่ยนมันต่อไป<sup>84</sup> จากความคิดของกิดเดนส์ กฎหมายก็เป็น

<sup>80</sup> สุธาภรณ์ จันทวานิช, *ทฤษฎีสังคมวิทยา*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), 258.

<sup>81</sup> เรื่องเดียวกัน.

<sup>82</sup> เรื่องเดียวกัน.

<sup>83</sup> Giddens, A., *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*, (Los Angeles: University of California press, 1984), 16 – 24.

<sup>84</sup> Martin Slattery, *Key Ideas in Sociology* (Cheltenham: Nelson Thornes, 2003), 271–273.

ส่วนหนึ่งของโครงสร้างที่ผูกโยงเกี่ยวพันกับมนุษย์และการกระทำของมนุษย์ กฎหมายจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและมีส่วนเกี่ยวข้องในการกำกับควบคุมการกระทำของมนุษย์เองและเพื่อให้สังคมพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น การประเมินและแก้ไขปรับปรุงกฎหมายจึงเป็นเรื่องจำเป็น การศึกษากฎหมายผ่านกรอบคิดของกิตเดนส์เป็นการให้ความสำคัญกับวิธีการที่มนุษย์เป็นผู้กำหนดชีวิตทางสังคมพร้อมกับที่ได้รับอิทธิพลและถูกกำหนดโดยการจัดระเบียบทางสังคมซึ่งฝังอยู่ในโครงสร้างตลอดเวลา<sup>85</sup>

บทบาทของกฎหมายในสังคมตามแนวคิดของสำนักนี้ คือ หลักประกันปกป้องระบบคุณค่าและสร้างบรรทัดฐานทางสังคมใหม่ๆ ท่ามกลางภาวะโกลาหล อลหม่านของรัฐหลังสมัยใหม่ พลังโลกาภิวัตน์และความเป็นปัจเจกบุคคลเกิดปัญหาความรุนแรงรูปแบบต่างๆ ระบบกฎหมายและกลไกทางกฎหมายจึงต้องเป็นเครื่องมือในการจัดการกับความเสียหายหรือเป็นหลักประกันความเสี่ยงให้กับปัจเจกบุคคลซึ่งสะท้อนสถานะที่รัฐหรือชนชั้นไม่ใช่ผู้กระทำหลักหรือตัวขับเคลื่อนรัฐหรือสังคมกลายเป็นการขับเคลื่อนโดยกลุ่มของผลประโยชน์ที่ช่วยเหลือตนเองมีความหลากหลายเป็นอิสระเกิดเป็นแนวทางของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในฐานะการเมืองทางเลือกของสังคมในยุคปลายของสมัยใหม่ในการขับเคลื่อนให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งที่มีผลลัพท์ออกมาเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของรัฐในรูปกฎหมาย หรือการเปลี่ยนความสัมพันธ์มิติต่างๆ ในสังคมที่ซ่อนหลังกฎหมาย

## 8. คลื่นลายปมสัมพันธ์ระหว่าง บุคคล กับ กฎหมาย

จากบทสำรวจประวัติศาสตร์ความคิดทางสังคมวิทยาที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย เราจะเห็นความเปลี่ยนแปลงของกรอบคิดในลักษณะการพยายามอุดช่องว่างคำอธิบายเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำของปัจเจกชนกับโครงสร้างสังคม โดยชี้ให้เห็นว่าโครงสร้างทางสังคมที่อยู่ในรูปแบบของกฎหมายนั้นมีอิทธิพลต่อการกระทำของปัจเจกชนหรือกลุ่มคนด้วยเหตุผลทางสังคม นานับการตั้งแต่เหตุผลทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรมหรือระบบการเมืองการปกครองที่บุคคลดำรงอยู่

สำนักคลาสสิกได้แสดงให้เห็นโครงสร้างทางสังคมที่ยึดโยงผู้คนเข้าด้วยกันเสมือนองค์อินทรีย์ที่ประสานการใช้ชีวิตของบุคคลในสังคมเข้าด้วยกันและมีระบบความสัมพันธ์ที่เป็นการ

<sup>85</sup> เศษฐา พวงหัตถ์, *โครงสร้าง-ผู้กระทำกร*, (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2548), 16.

กำหนดทิศทางการเคลื่อนไหวของสังคมผ่านกิจกรรมที่มีกรอบทางกฎหมายและกลไกการปกครองต่างๆ ขับเคลื่อนไปโดยมีกลวิธีในการทำให้ผู้คนคล้อยตามและปฏิบัติตามกฎหมายเพื่ออ้างไว้ซึ่งความอยู่รอดของตนและการดำรงอยู่ของสังคม

สำนักมาร์กซิสม์ได้ฉายให้เห็นความแยบคายในการสร้างกฎหมายบนโครงสร้างความสัมพันธ์ทางการผลิตและการควบคุมด้วยชนชั้นนายทุนที่มีความสัมพันธ์กับการสถาปนากฎหมายที่หมุนงล้อแห่งการขูดรีดให้หมุนวนไปซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนกว่าแรงงานจะตระหนักรวมตัวกันเพื่อทำลายโครงสร้างสังคมที่อยู่ดิ้นรนแล้วสถาปนารัฐใหม่ขึ้นมาเพื่อกระจายส่วนแบ่งให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม

สำนักนีโอมาร์กซิสม์ได้เผยกลวิธีในการควบคุมผู้คนในสังคมของชนชั้นปกครองที่ร่วมมือกับชนชั้นนายทุนโดยการครอบงำทำให้ผู้ที่ถูกกดขี่หาได้เกิดสำนึกในการปฏิวัติทำลายโครงสร้างที่ขูดรีดตนเองได้รวมกันลุกขึ้นสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมและกฎหมายให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม

สำนักปรากฏการณ์วิทยา สำนักปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ และโครงสร้าง-หน้าที่นิยม ได้หยิบเอาการวิเคราะห์ลูกเล่นของคำและภาษาที่ใช้อ้างความสัมพันธ์ในสังคมบนมายาคติแสดงให้เห็นปฏิบัติการทางกฎหมายในชีวิตประจำวันที่ขับเคลื่อนไปทุกเมื่อเชื่อวันอย่างซาชินผ่านการทำงานของสัญลักษณ์ทางสังคม

สำนักหลังโครงสร้างนิยมจึงมุ่งรื้อความคิดและโครงสร้างทางภาษา ความหมาย วัฒนธรรมที่เป็นฐานของโครงสร้างกฎหมายลง แล้วเสนอให้สร้างความสัมพันธ์บนโครงสร้างรัฐเสียใหม่ ปฏิบัติการทางสังคมที่เคยหมุนวนไปอย่างชินชางจะถูกหยิบขึ้นมาชำแหละและหาทางประกอบสร้างความสัมพันธ์ใหม่ขึ้นบนการถกเถียงอย่างไร้การกดทับครอบงำด้วยมายาคติหรือการบังคับกดปราบใดๆ

ท้ายที่สุดก็เดินสืได้เสนอทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม เพื่ออธิบายกระบวนการแปลงความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคมให้กลายเป็นโครงสร้างของรัฐในรูปกฎหมาย อันมีผลกำหนดการกระทำของบุคคลในรัฐ ดังนั้นหากต้องการเปลี่ยนแปลงการกระทำทางสังคมของบุคคล มนุษย์ในสังคมนั้นย่อมต้องเปลี่ยนโครงสร้างสังคมอันเป็นเงื่อนไขในการกระทำของบุคคล แล้วการกระทำใหม่ย่อมกลายเป็นโครงสร้างใหม่ของสังคม

เมื่อกฎหมายดั่งขึ้น เสียงปืนก็เงียบลง?

ความคิดทางสังคมวิทยากฎหมายพยายามชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทั้งอย่างที่ปรากฏเป็นทางการด้วยลายลักษณ์ของข้อบัญญัติและกลไกบังคับของรัฐ และความสัมพันธ์ที่ซ่อนอยู่ในลักษณะไม่เป็นทางการแต่มีพลังอำนาจต่อการกระทำของบุคคลในสังคม ว่าล้วนแต่มีความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมและกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญในการกำหนดปฏิบัติการทางสังคม ดังนั้นการศึกษากฎหมายหรือการกระทำของบุคคลในรัฐ จึงไม่อาจละเลยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในสังคมที่ตั้งอยู่บนโครงสร้างที่เป็นทั้งที่มาและที่ไปของกฎหมาย

## References

- Adamson, Walter L. *Transformism and Crisis of Authority: Hegemony and Revolution. Antonio Gramsci's Political and Cultural Theory*. Los Angeles: University of California Press, 1980.
- Bourdieu, Pierre. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press, 1977.
- . *Practical Reason: On the Theory of Action*. Cambridge: Polity Press, 1998.
- Cicero, Marcus Tullius. *On the Laws*. Translated by David Fott. Ithaca: Cornell University Press, 2014.
- Edwards, Michael. *Civil Society*. Cambridge: Polity Press, 2004.
- Femia, Joseph. “Hegemony and Consciousness in the Thought of Antonio Gramsci.” *Political Studies* 23, no. 1 (1975).
- Giddens, Anthony. *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Los Angeles: University of California Press, 1984.
- Goffman, Erving. *The Presentation of Self in Everyday Life*. Middlesex: Penguin, 1959.
- Hunt, Alan. “The Theory, Method and Politics of Critical Legal Theory.” *Bulletin of the Australian Society of Legal Philosophy* 9, no. 1.
- Lechte, John. *Fifty Key Contemporary Thinkers: From Structuralism to Postmodernity*. London: Routledge, 1994.
- Morrison, Donald R. “The Utopian Character of Plato’s Ideal City.” In *The Cambridge Companion to Plato’s Republic*, edited by G. R. F. Ferrari, 231–258. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
- Russell, Jeremiah H. “When Philosophers Rule: The Platonic Academy and Statesmanship.” *History of Political Thought* 33, no. 2 (2012).
- Slattery, Martin. *Key Ideas in Sociology*. Cheltenham: Nelson Thornes, 2003.
- เชษฐา พวงหัตถ์. *โครงสร้าง-ผู้กระทำกร*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2548.
- เอก ทรัพย์ตั้งวัฒนา และสิริพรรณ นกสวน. *คำและความคิดในรัฐศาสตร์ร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

เมื่อกฎหมายดั่งขึ้น เสียงปิ่นก็เงยบลง?

- เอื้ออมพร ทิพย์เดช. “มายาคติโนนินทานพื้นบ้านล้านนา.” *พินเนศวร์สาร* 14, ฉ. 1 (มกราคม-มิถุนายน 2561).
- กรรณิการ์ เล็กบุญญาสิน. *โลกคลาสสิก: ประวัติศาสตร์โบราณของกรีก-โรม เฮลลาส-เฮลเลนนิสติก, สาธารณรัฐ-จักรวรรดิโรมัน*. เชียงใหม่: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2548.
- กาญจนา แก้วเทพ. *การศึกษาสื่อมวลชนด้วยทฤษฎีวิพากษ์ (Critical Theory): แนวคิดและตัวอย่างงานวิจัย*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2544.
- จรัญ โฆษณานันท์. *นิติปรัชญาแนววิพากษ์ (Critical Legal Philosophies)*. กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2550.
- . *นิติปรัชญา*. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2544.
- ชัยวัฒน์ ธีระพันธ์. *ทฤษฎีไร้ระเบียบ (Chaos Theory) กับทางแพร่งของสังคมสยาม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา, 2537.
- นพพร ประชากุล. *มายาคติ: สรรนิพนธ์จาก Mythologies ของ Roland Barthes*. แปลโดย วรรณพิมล อังครสิรสรพ. กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2549.
- ปรีดี เกษมทรัพย์. *นิติปรัชญา*. กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.
- พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์. *รวมบทความทฤษฎีปฏิสังสรรค์*. ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช. *พระบรมราโชวาท ในพิธีเปิดงานชุมนุมลูกเสือแห่งชาติ ครั้งที่ 6 ณ ค่ายลูกเสือวชิราวุธ อำเภอกองคบุรี จังหวัดชลบุรี วันที่ 11 ธันวาคม 2512*.
- พระราชวรมูณี (ประยูร ธมมจิตโต). *ปรัชญากรีก: บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม, 2544.
- พิศาล มุกตารศรี. “ฟรีดริค นิทเช่ ว่าด้วยแนวคิดรัฐและประชาธิปไตยสมัยใหม่.” *รัฐศาสตร์สาร* 21, ฉ. 2.
- ภาสกร ฐีนาง. “กฎหมายและการกดปราบทางการเมือง สู่ ‘วิกฤตการณ์แห่งความชอบธรรม’ (อีกครั้ง).” ศูนย์ทนายความสิทธิมนุษยชน. สืบค้นเมื่อ 13 ตุลาคม 2566.  
<https://tlhr2014.com/archives/21226>.
- รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข. “ชนชั้นนำในการเมืองไทยปัจจุบัน: การศึกษากระบวนการผลิตซ้ำทุนวัฒนธรรมตามแนวปีแอร์ บูร์ดิเอด.” *วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก, คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 2550.

- วัชรพล พุทธรักษา. *อันโตนิโอ กรัมสซี กับการจัดวางความคิดทางการเมือง*. กรุงเทพฯ: สมมติ, 2561.
- สมชาย ปรีชาศิลปกุล. *นิติศาสตร์แหวกคอก: Law in Postmodern View แนวความคิดว่าด้วยความไร้  
กฎเกณฑ์ ความไม่ต่อเนื่องและความยุติธรรมของกฎหมาย*. สืบค้นเมื่อ 13 ตุลาคม 2566,  
<https://midnightuniv.tumrai.com>.
- สมยศ เชื้อไทย. *นิติปรัชญา = Philosophy of Law*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2536.
- สัพพัญญู วงศ์ชัย. “อิริค โอลิน โรท์ และ อิริช ฟรอมม์ ว่าด้วยชนชั้นกลาง: ชนชั้นกลางไทยกับ  
ประชาธิปไตย.” *ประชาไท*. สืบค้นเมื่อ 13 ตุลาคม 2566.  
<https://prachatai.com/journal/2018/06/77474>.
- สุภางค์ จันทวานิช. *ทฤษฎีสังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- อรรถสิทธิ์ เมืองอินทร์. “เหตุใดรัฐจึงกลายเป็นฆาตกร.” *ประชาไท*. สืบค้นเมื่อ 12 ตุลาคม 2566.  
<https://prachatai.com/journal/2013/01/44835>.